

A magyar bankszektor Európában

*Kovács Levente*³

ABSZTRAKT: A Közép-Kelet Európai régióban elsőként Magyarországon történt meg az áttérés a kétszintű bankrendszerre. A magyar modell a térségben mintának számított, mely utat időbeli késéssel a többiek is követték. Az indulási előnyünk az EU csatlakozásig tartott, azonban azóta az európai közösség részeként minden nemzeti bankszektorra ugyanazok a nemzetközi szabályozások érvényesek. A világgazdasági válság és helyi következményei, a nemzetgazdasági adottságok, a kulturális különbségek, az eltérő nemzeti szabályozások stb. hatására országonként igen eltérővé vált a bankszektor gazdaságélénkítő képessége és ennek következményként az egyes nemzetgazdaságok fejlődési tendenciái és fejlettségi foka is lényegesen eltér. Tekintettel arra, hogy a bankszektor és a gazdaság kölcsönös egymásra utaltságban működik, érdemes összevetni a magyar bankszektor tényszerű helyzetét és kilátásait a versenytárs országokéval, hiszen ez determinálni fogja a jövőbeli gazdasági teljesítményeket.

KULCSSZAVAK: bankszektor, gazdasági válság, bankszabályozás, banktörténet

JEL kódok: G21, O16, R11

A magyar bankszektor fejlődéstörténete

A magyarországi kétszintű bankszektor közel három évtizedes történetét 5 szakaszra érdemes felosztani (Kovács, 2015):

1. Az 1987–1993-es időszak a kétszintű bankrendszer létrejöttétől a konszolidációig tartott. Ekkor kerültek kialakításra a piacgazdasági működés szabályai, ekkor jelentek meg a pénzügyi, a számviteli és a csődtörvények, valamint a BAF (Állami Bankfelügyeleti) rendeletek. Ezt követően a hangsúly a bank- és az adókonszolidációra helyeződött át.
2. A bankrendszer stabilizációja az 1994–2000-es időszakra tehető, mely időszakot a privatizáció, a vállalati hitelezés felfutása és a passzív banki üzletágak (pl. folyószámla vezetés, elektronikus el-

³ Kovács Levente főtitkár, Bankszövetség

számolásforgalom, bankkártya) fejlődése jellemezte. A szabályozás tovább finomodott, így a pénzügyi törvényt a hitelintézeti törvény váltotta fel, továbbá megjelentek az értékpapírpiazi és a szakosított hitelintézetekről szóló törvények.

3. A harmadik időszaknak a 2000–2004-es éveket tekintjük, amikor is a bankrendszer felkészült az EU-csatlakozásra. Ennek a korszaknak a szabályozása a felkészüléssel függött össze. A forint alapú jelzáloghitelezés felfutása is ekkor történt meg.
4. Az EU-csatlakozástól a 2008-as válság kitöréséig tartó időszakot a piaci verseny erősödése jellemezte. Ebben az időszakban a svájci frank alapú jelzálog hitelezés szinte kizárólagos szerepre tett szert.
5. Az ötödik időszakot 2008 végétől 2015-ig számoljuk, melyet akár a bibliai 7 szűk esztendőnek is tekinthetünk. Ez magába foglalja a pénzügyi eredetű világgazdasági megrendülés 2008–2011-es időszakát, mely elhúzódó (Csontos–Szalai, 2015) bizalmi válságba torkollt. Valamint az ezt követő esztendőket, melyeket a bizalmatlanság érzése hatott át. Ebben az időszakban a bankszektor célul kitűzött stabilitásának biztosítása érdekében EU-s és nemzeti szinten is túlszabályozásokra került sor.

A 2016-os esztendő egy új ciklus kezdetének tekinthető, hiszen az árnyék korszak után már a bankszektorban is és a gazdaságban is látjuk az egyértelmű jeleket a tendenciák tartós megfordulásának, s a kiszámítható fejlődés visszatérésének. A bankszektor egyes tagjainak eredményeit vizsgálva ugyanis egyértelmű elmozdulást tapasztalhattunk a nyereségeség és a mérlegfőösszeg növekedése vonatkozásában (Patai, 2016).

1. táblázat: A magyar bankszektor fejlődéstörténete

	1987 > 1993-94	1993-94 > 2000	2000 > 2004	2004 > 2008	2008 > 2015
Szabályozás	A kétszintű bankrendszer létrejöttétől a konszolidációig	A bankrendszer stabilizációja	Felkészülés az EU-csatlakozásra	Az EU-csatlakozástól a válságig	A válság után
	Gyermekbetegségek	Kamaszkor	Aranykor		7 szűk esztendő
	<ul style="list-style-type: none"> A piacgazdasági működés szabályozásának kialakítása. Pénzügyi törvény, számviteli törvény, csőd törvény, BAF alaprendeletek. 	<ul style="list-style-type: none"> Hitelintézeti törvény, tőkepiaci törvény, külön törvény a szakosított hitelintézetekről. Az infrastruktúrák és védelmi rendszerek kialakítása. GIRO, VIBER, KHR (BAR), OBA, Beva, Hitelgarancia. 	<ul style="list-style-type: none"> Az EU-csatlakozás szabályozási előfeltételeinek megteremtése. 	<ul style="list-style-type: none"> Az új irányelvek átültetése. A verseny erősítése. 	<ul style="list-style-type: none"> Az új irányelvek átültetése, a mindinkább rendeleti formát öltő szabályok alkalmazása. A fogyasztóvédelem előtérbe kerülése.
Súlypontok	<ul style="list-style-type: none"> A bankok egymás közti kapcsolatának szabályozása. Etikai kódex. 	<ul style="list-style-type: none"> Privatizáció. A vállalati hitelezés felfutása. 	<ul style="list-style-type: none"> Aktív bekapcsolódás az Európai Bankföderáció munkájába. 	<ul style="list-style-type: none"> Önszabályozási kísérletek. Magatartási kódex, alapszámla, bankváltás. 	<ul style="list-style-type: none"> Kármentés. A szektor számára jelentős anyagi hátránnyal járó szabályok finomítása.
	<ul style="list-style-type: none"> Bank és adókonszolidáció. 	<ul style="list-style-type: none"> A passzív lakossági üzletág fejlődése: folyószámla, bankkártya. 	<ul style="list-style-type: none"> A lakossági hitelezés felfutása 		

Forrás: MBSZ

A 2008-11-es gazdasági válság hatása a bankszektorra

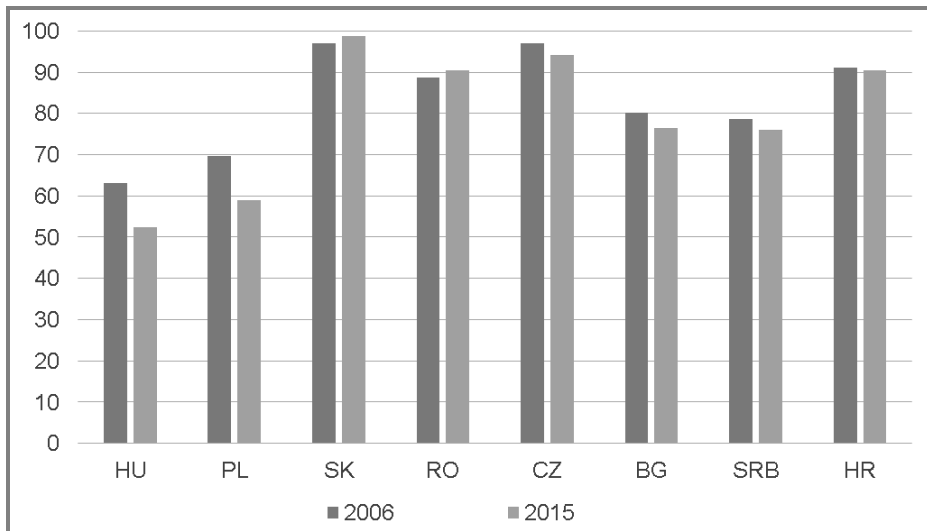
A 2008-as gazdasági válság igen felkészületlenül érte Magyarországot, melynek következményeként a magyar válságkezelési megoldások eltértek a világ többi országának gyakorlatától. Történelmi távlatból majd minden bizonnyal ezek egy részét sikeresnek, másik részét pedig sikertelennek fogják besorolni. Mindenesetre szeretnénk leszögezni, hogy a felosztást most nem tekintjük célnak és erre egyelőre nem is vállalkozunk.

Jelen tanulmányban a bankszektor helyzete és aktivitása kapcsán, a gazdasági eredmények függvényében, egyes vonatkozásban régiós összevetéseket mutatunk be. Ehhez a régiós versenytársainkat két csoportba osztottuk be:

1. A tőlünk Északra levő visegrádi országok (Szlovákia, Csehország, Lengyelország, jelölésük V3),
2. A tőlünk délkeletre levő országok (Horvátország, Szerbia, Románia, Bulgária) jelölésük Nyugat-Balkán.

Valamint szerepeltettük az EU magországokat (Franciaország, Belgium, Hollandia, Németország) és a hagyományos EU-periféria országait (Portugália, Spanyolország, Olaszország). A csoportok vonatkozásában átlagot képeztünk, a számításokban minden ország azonos súllyal szerepelt.

2016-ra a magyar bankszektorban kormányzati és piaci bankvásárlások, illetve a különböző banki aktivitások hatására tovább növekedett a nemzeti, magyar tulajdonú bankok aránya. Ez a régióban a legmagasabb, és szintjében közelíti a nyugat-európai országok szintjét. Érdeemes még megemlíteni, hogy a többi közép- és kelet-európai ország esetében a hazai irányítás mögött jellemzően a sikertelen vagy elhúzódó privatizáció miatti állami tulajdon húzódik meg, míg Magyarországon a hazai irányítás mögött jellemzően magyar magántulajdon húzódik meg.

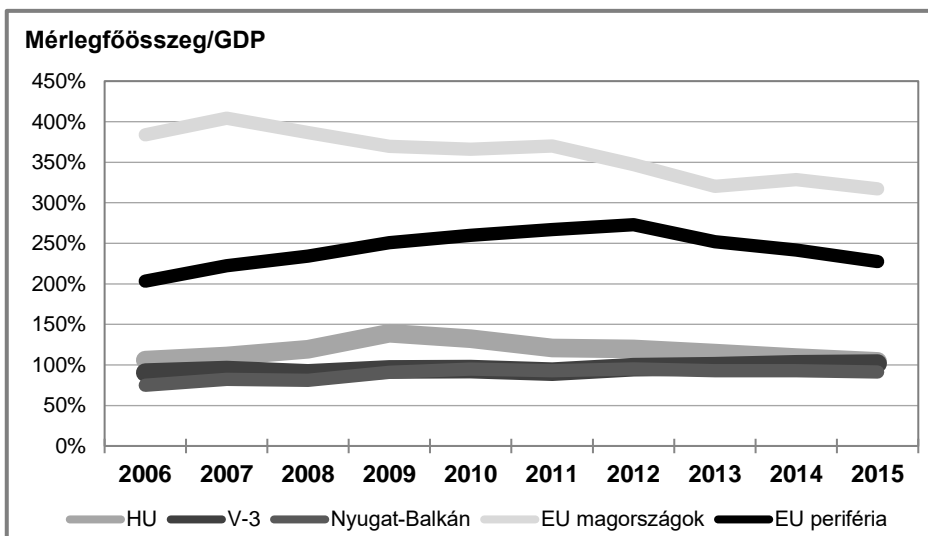

1. ábra: Külföldi tulajdoni arányok a bankszektorban, mérlegfőösszeg alapján

Forrás: Patai, 2016 (BSCEE)

A válság legnehezebb éveiben a jellemzően nyugat-európai tulajdonú bankházak sok milliárd eurós tőke biztosításával álltak helyt közép- és kelet-európai leánybankjaikért, így a mi régióinkban a bankszektor alapvetően stabil maradt (Kovács, 2014). A magyar bankszektorban való nagyobb nemzeti tulajdonlás természetes következménye lesz az, hogy a jövőben a magyar tulajdonú bankok működéséért a felelősséget a végső, azaz a magyar tulajdonosnak kell majd vállalniuk. Ennek megfelelően a magyarországi bankok menedzselése vonatkozásában a jövőben is igen felelős, megfontolt és konzervatív magatartással számolhatunk.

A bankszektor és a gazdaság működése egymással szorosan összefügg, az egyik sikere magával hozza a másikat, míg a sikertelenség a másikat is sújtja. A szoros kapcsolat leginkább a fejlődési időszakokban érhető tetten, hiszen az új beruházások, a vállalatok gyors ütemű fejlesztése jellemzően bankhitelekkel szokott megtörténni. Ezért is érdemes a banki penetrációval foglalkozni, azaz megnézni, hogy hogyan alakul a teljes bankszektor mérlegfőösszegének és az ország GDP-jének (Gross Domestic Product) az aránya. Ez a szint (hagyományosan azonos pénzügyi struktúrák esetében) a fejlettebb országokban jellemzően magasabb, mint a fejletlenebbekben, továbbá a gazdasági fejlődések idején az iránya egyértelműen növekvő.

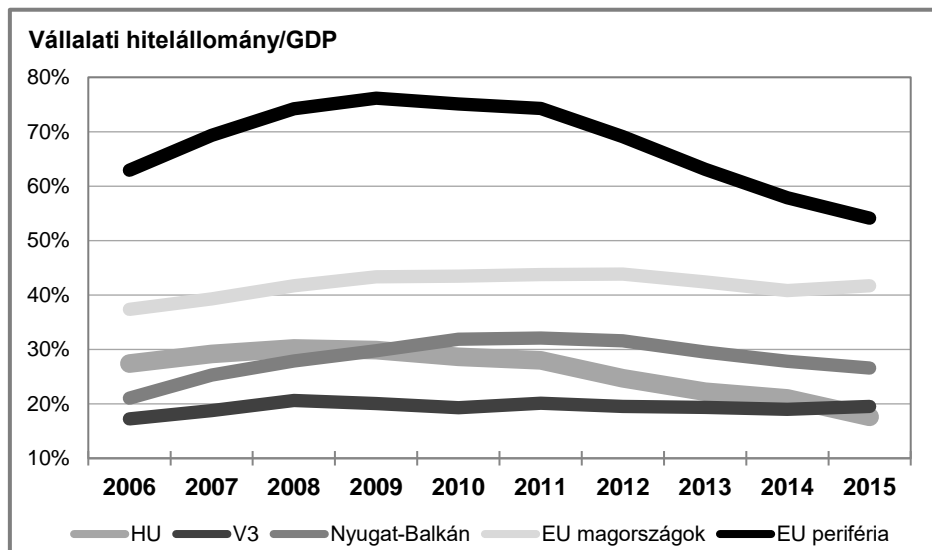

2. ábra: A banki penetráció egyes európai régiókban és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés, MBSZ

Az adatok azt mutatják, hogy a bankszektor aktivitásának eredményeként a régióban Magyarország hagyományosan előnnyel bírt, azonban a tendenciák alapján magyar csökkenés és a V3 országok gyors fejlődése eredményeként felzárkóztak mellénk. A rossz tendenciák megváltoztatásához a magyar bankszektornak az extra terhek megszüntetésével vissza kell adni régiós versenyképességét, hogy aktív szerepet tudjon vállalni a magyar gazdaság gyors növekedési pályára állításában.

A kereskedelmi bankszektor tevékenységét négy fő részre szoktuk bontani: hitelügyletek, betétügyletek, fizetési forgalom lebonyolítása, egyéb bankszolgáltatások (Merényi et al., 2016, 163.). A bankszektornak a gazdasági fejlődéshez való hozzájárulása vizsgálatok legfőképpen a lakossági és a vállalati hitelállomány alakulását szokták vizsgálni. Hagyományosan jónak azt tekintik, ha a hitelállomány a GDP-hez hasonlóan szigorúan monoton növekszik. Ez gazdasági válságok, majd a bizalom-helyreállítás idején általában nem teljesíthető; minél erősebben hatja át a válság a társadalmat, annál kevésbé sikerül megfelelni ezen elvárásnak. A vállalati hitelállomány alakulása a gazdaság fejlődését, fejlődési képességét és a gazdaság regenerációját mutatja leginkább. A lakossági hitelállomány pedig a társadalom helyzetét és a válság nehézségeire való reagálást, azaz a bizalmi állapotot tükrözi vissza.

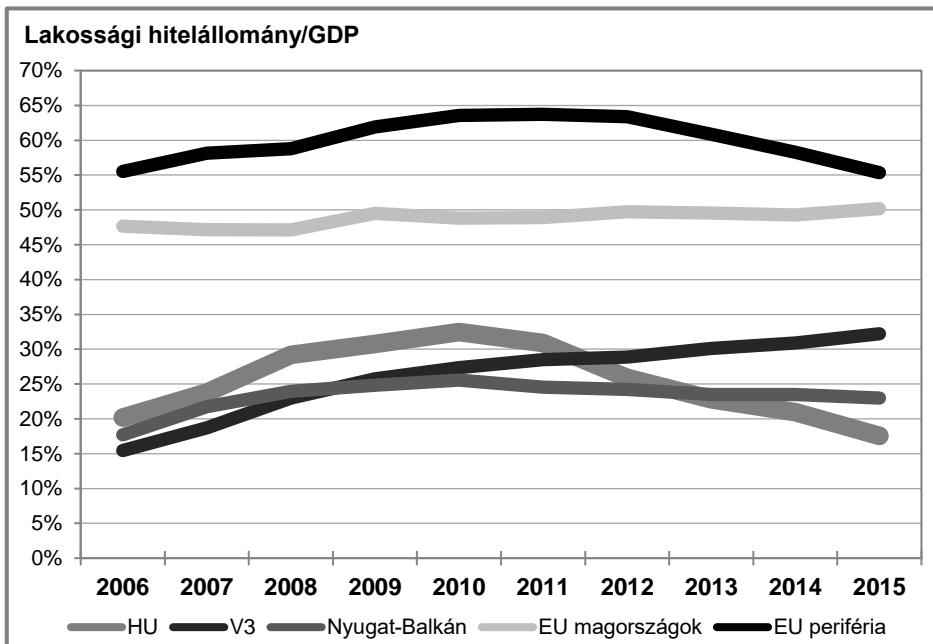

3. ábra: A vállalati hitelállomány egyes európai régiókban és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés, MBSZ

A magyarországi hitelvolumen-csökkenés kapcsán a következő összetevőket szeretném megemlíteni. A külföldi tulajdonú közép- és nagyvállalatok esetében a teljes forrásállomány cca. 2/3-a anyavállalati (tulajdonosi) hitel, illetve külföldi (jellemzően az anyavállalat otthoni bankjától származó) hitel (Patai, 2015). Ennek az aránya a vizsgált időszakban emelkedett. Azaz, a reálszféra hitelállománya inkább stagnált, azonban a szerkezete átrendeződött. Vagyis a magyar reálgazdaság természetes hiteligenyének 1/3-a csapódik le a magyar bankszektorban mint állomány, majd következményként nyereség formájában. Ez a nemzeti bankszektorra nézve hátrányos hatás a szomszédos országok esetében is érzékelhető.

Magyarországon érdemes még megemlíteni a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Hitel Programját (NHP), mely kapcsán két hatást emelek ki. A mérsékelt hitelezési aktivitás idején bejelentett és jól kommunikált NHP a fejlesztési lehetőségek újra vizsgálására ösztönözte a vállalkozókat, cégtulajdonosokat. Ezzel a legnehezebb feladatot, a gondolkozásmód megváltoztatását, segítette elő. A másik hatás a KKV-hitelállomány csökkenő trendjének a megváltoztatása volt (Nagy, 2015).

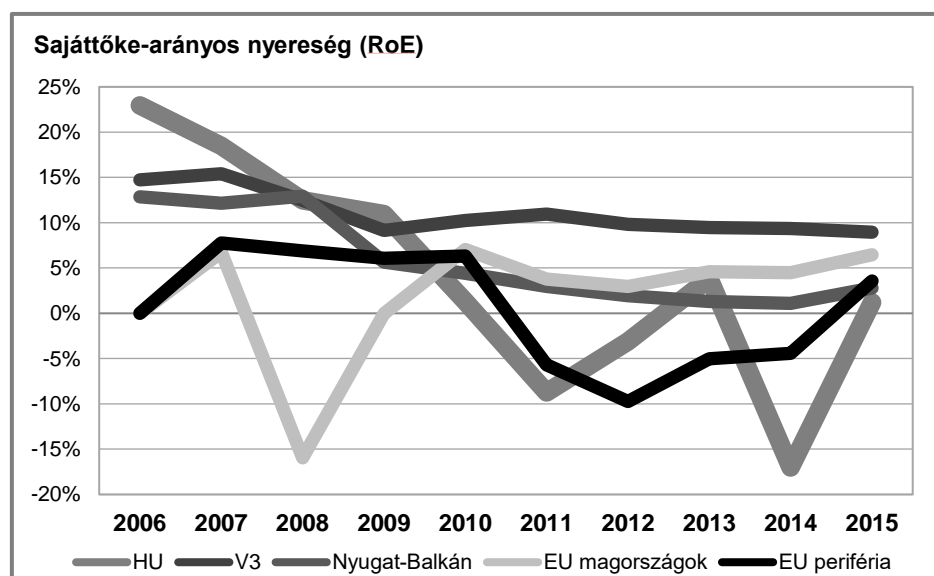
4. ábra: A lakossági hitelállomány egyes európai régiókban és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés, MBSZ

A magyarországi lakossági hitelállomány kapcsán a devizahiteles rendezés hatását kell megemlíteni. A magyarutas megvalósítás következményeit az érintett bankszektor még hosszú ideig viselni fogja.

A 2016-os év itt is trendfordulót hozott, hiszen a CSOK (Családi Otthonteremtési Kedvezmény) új szabályai az ingatlanpiacon szükséges motívációs hatást megtették, mely erőteljes építőipari aktivitást és növekvő lakossági jelzáloghitel-érdeklődést hozott magával. Az építőipari beruházások átfutása miatt a CSOK első eredménye 2017 végére lesz elemezhető.

A bankszektor a világ egyik legtőkeigényesebb iparága. Az Európai Unió bankjainak együttes tőkéje pl. 2015-ben 30 453 114 000 000 Euró volt (EBF, 2015). Az elképesztő tőkeigény mögött jellemzően intézményi befektetők (pl. nyugdíjalapok) és sok kis magánrészvényes magánember áll. Azaz a végső tulajdonosok, még ha áttételesen is, maga a társadalom, annak természetes alkotóelemével, a kispolgárral. A bankszektor működési eredménye végső soron náluk csapódik le, például osztalék, befektetési alapok vagy nyugdíjpénztári hozamok formájában. Az ő természetes elvárásuk az, hogy hosszútávú megtakarításaik értéke növekedjen. Ez vonatkozik a banki részvényekre is! Az elmúlt években az európai bankszektor hézagosan tudott megfelelni e tulajdonosi elvárásoknak.

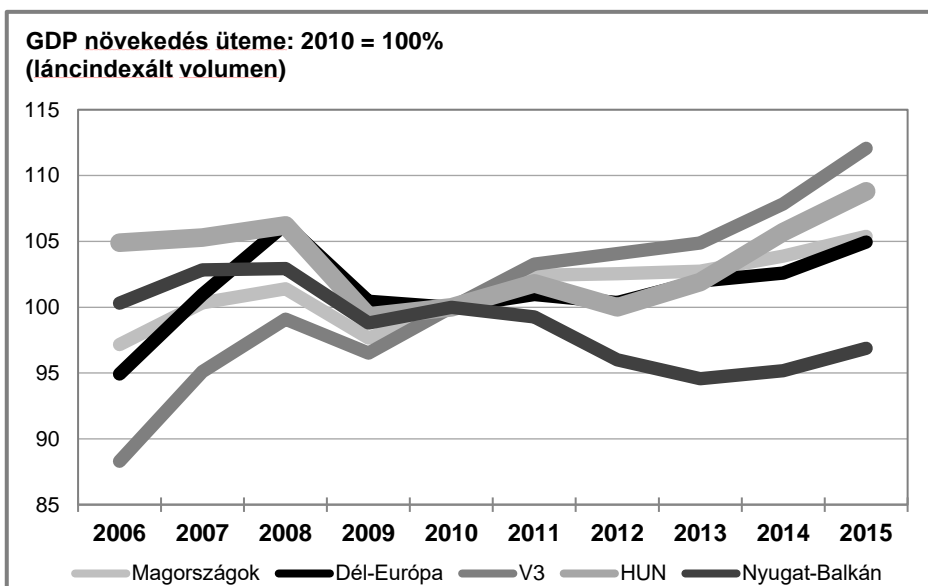

5. ábra: A bankszektor saját-tőke-arányos nyeresége (RoE) egyes európai régiókban és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés, MBSZ

A magyar bankszektor a gazdasági válság, a különböző kormányzati intézkedések (külön adók, devizaadós-mentés, bróker-csődök utáni kárpótlás stb.) eredményeként hosszú évekre elvesztette nyereségtermelő képességét. Szektor szinten a veszteség a teljes tőkeállomány 1/3-ára rúgott. Mindezen terhek mellett a magyar bankszektor, köszönhetően a tulajdonosok, a menedzsment és a munkatársak áldozatos helytállásának, megőrizte stabilitását. Jelen tanulmány írásakor már láthatók az első jelei annak, hogy az elmúlt 7 szűk, veszteséges esztendő korszaka lezárult és jelen információink alapján a bankszektor a növekedés és az igen mérsékelt eredményesség pályájára tud lépni.

Ez a trendforduló a gazdasági életben is bekövetkezett. A gazdaság és a bankszektor működése természetesen nem elválasztható. Így a következő ábrán azt láthatjuk, hogy a gazdasági válság nehéz éveit után mostanra a GDP-növekedés társadalmi szinten is stabilan érzékelhető szintre került.

6. ábra: A GDP növekedés egyes európai régiókban és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés, MBSZ

Amíg azonban a Nyugat-Balkán egyre inkább leszakad az Európai Uniótól, addig a V3-ak és tőlük ugyan némileg elmaradva (index.hu, 2016) Magyarország is az európai átlagot meghaladó fejlődési pályára állt rá.

Összefoglalás

A magyar bankszektor állapotának bemutatásához a lényeges banki adatokat használtuk fel. Ezek alapján a helyzetértékelés kettős. Egyes adataink, például a bankszektor tulajdonosi szerkezete, GDP-alakulása előre mutatnak, és azt jelzik, hogy van rá esély, hogy belátható időn belül felzárkózzunk az Európai Unió fejlettebb országaihoz. Ugyanakkor más lényeges adatok (például hitelállomány) és tendenciák pedig azt mutatják, hogy Magyarország a V3 országok és Nyugat-Balkán közé került. A helyzetet mindenki saját szájíze, vérmérséklete szerint értékelheti. Felelős közgazdászként ehhez annyit kell hozzátennünk, hogy visszafordíthatatlanul eljött a kemény munka ideje. Csak a kiszámíthatóság talaján, kitartó és kemény munka eredményeként van rá esélyünk, hogy a megerősödő bankszektor aktív közreműködésével a magyar gazdaság tartósan az EU-átlagot meghaladó növekedési pályán maradjon.

Ehhez a bankszektortól kiszámítható üzleti modellek, alapfunkciókhoz való visszatérés, értéknövelő megtakarítási termékek, folyamatos monitoringgal kísért aktív hitelezés, és a pénzügyi kultúra terjesztése várható el (Lautenschläger, 2015). A bankszektor felé pedig bizalomra, az extra terhek megszüntetésére, a kötelezettségek maradéktalan betartására és megbecsülésre lesz szükség.

Irodalom

- A Magyar Bankszövetség (MBSZ) saját anyagai, kimutatásai, prezentációi; közte Kovács Levente „A magyar bankszektor Európában” című előadása a Nyugat-magyarországi Egyetem (Sopron) Közgazdász Klub rendezvényén 2016. október 17-én.
- Csortos O. – Szalai Z. (2015): A globális pénzügyi válság kezelésének nehézségei: elméleti és gazdaságpolitikai tanulságok. *Hitelintézet Szemle* 2015/3, MNB, ISSN 1588-6883
- Kovács L. (2015): Bankszektor a válság árnyékában. Magyar Pénzügyi Almanach 2015-2016. TAS-11 Kft., ISSN 2063-188X
- Kovács, L. (2014): Hitelintézet konszolidáció és adóskonszolidáció. Magyar Pénzügyi Almanach 2014-2015. TAS-11 Kft., ISSN 2063-188X
- Lautenschläger, S. (2015): Reintegrating the banking sector into society: earning and re-establishing trust. Előadás a 7. Nemzetközi Bank Konferencián, Milánói Egyetem, 2015. szeptember 28.
- Merényi Zs. – Vasné Botár Á. – Fritz S. P. A. (2016): *Iránytű a pénzügyekhez*. Tankönyv és Tanári kézikönyv. Könyvtárellátó, Budapest, ISBN: 978-963-1246-25-4

- Nagy M. (2015): A Növekedési Hitelprogram szerepe a hitelbefagyás elkerülésében és a gazdasági növekedés élénkítésében *Polgári Szemle*, 2015/1-3., Polgári Szemle Alapítvány, ISSN 1786-6553
- Patai M. (2016): A magyar bankrendszer regionális vetületben – előadás. Magyar Közgazdasági Vándorgyűlés, Kecskemét 2016. szeptember 15.
- Patai, M. (2015): A magyar bankrendszer régiós vetületben – előadás. Mérleg és Kihívások, Nemzetközi Tudományos Konferencia, Miskolci Egyetem, Lillafüred, 2015. október 15.
- Schulz, D. (ed) (2015): EBF Facts & Figures – European Banking Sector. [A régiós országok jobban növekednek, mint Magyarország.] European Banking Federation, Brussel, http://index.hu/belfold/2016/10/18/lazar_janos_kormanyinfo/